

BASISBOEK
AQUAREL
by Julia Woning

Gouda, MMXXVI

Copyright © MMXXVI Uitgeverij MUS

Delen van dit boek zijn eerder gepubliceerd in *Aquarel Workshop* (2022).

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt, verveelvoudigd of openbaar worden gemaakt op welke manier dan ook, inclusief ten behoeve van het trainen van technologieën of systemen voor kunstmatige intelligentie, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteur. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is nadrukkelijk verboden (Artikel 4(3) Richtlijn (EU) 2019/790).

Tekst en illustraties: Julia Woning
Redactie: Barbara Stuart
Ontwerp omslag: Uitgeverij MUS
Design en zetwerk: Margo Togni
Druk- en bindwerk: Finidr, Tsjechië

ISBN 978 90 453 3183 6
NUR 476 Teken en, schilderen, kalligrafie
BISAC CRA024000 CRAFTS & HOBBIES / Painting // ART029000 ART / Techniques / Painting / Watercolor
THEMA WFA Schilder-, teken- en kunsthandboeken // WZG Cadeauboeken

Uitgeverij MUS is een handelsnaam van BBNC uitgevers bv

Uitgeverij MUS
Hoge Gouwe 93
2801 LD Gouda

www.uitgeverijmus.nl
redactie@uitgeverijmus.nl

@juliawoning
@uitgeverijmus

Volg een workshop bij Julia! Kijk voor beschikbare data en tarieven op www.juliawoning.com

INHOUD

Voorwoord	5	6. Kleuren creëren met aquarel	32	11. Landschappen	74
1. De geschiedenis van aquarel	6	Kleuren mengen op een palet	32	Verloop lucht	74
2. Wat is aquarelverf?	10	Optisch kleuren mengen:		Laag over laag	75
		glaceren	33	Project: boot	78
3. Ondergronden	14	Nat-in-nat kleur mengen	33	Project: klapprozenveld	83
Papier	14	Mengraster	34	Bomen	88
Papier zelf opspannen	17	Kleurenleer	35	Project: dennenbomen	93
Je aquarel bewaren	19	Schaduw mengen met aquarel	36	Landschap in verhouding plaatsen	96
4. Penselen	20			Schilderen met lijnen	100
Marterpenseel	21	7. Aquareltips	40	12. Buiten aquarelleren	104
Eekhoornpenseel	21	Bloemkoolvlek	40	Wat je nodig hebt:	105
Synthetisch penseel	21	Drogen met een föhn	40	13. Eten & Drinken	112
Waterbrush	21	Randen	41	Project: gebakje	114
Penseelvormen	22	Maskeervloeistof	41	Project: ontbijt	117
Vormen maken	24	Witmakers	43	14. Dieren	122
Hoe houd je een penseel goed vast?	24	Schilderen zonder penseel	43	Ingewassen lijntekeningen	122
Stofzuigermethode	25	Alcohol	46	Realistische dieren in aquarel	127
5. Schilderen met aquarel	26	Zout	47	Project: ingewassen lijntekening	127
Gradaties: van thee tot boter	26	Spetters	47	roodborstje	127
Nat-op-droog en nat-in-nat	27	8. Basisoefeningen	48	Project: realistisch roodborstje	128
Nat-in-nat	30	Vormen maken met je penseel	52	Project: portret van een kat	131
Combinatie nat en droog	31	Oefening: vormen	53	15. Portretten	136
		9. Bladeren, bloemen en takken	56	Huidskleur	136
		Tak 1-2	56	Oefening: bal	137
		Bloem 1-4	57	Project: oog	139
		Project: boeket	62	Project: portret	143
		Project: bloemen journal kft	63	16. Abstract	151
		Tekenen voordat je gaat schilderen	64	Project: abstract landschap	152
		10. Schilderen aan de hand van een foto	66	Project: organisch abstract	156
		Grondvormen	66	Project: grafisch abstract	158
		Rastertechniek	67	Tot slot	159
		Doordruktechniek	67	Dankwoord	162
		Project: realistische bloem	68		

HALLO AQUARELLIEFHETTER

Graag stel ik mezelf even aan je voor: mijn naam is Julia Woning. Ik studeerde in 1994 af aan de Willem de Kooning Academie in Rotterdam en werk sindsdien als illustrator, portrettist, beeldend kunstenaar, teken- en schilderdocent en auteur. In mijn atelier in Bergschenhoek (Zuid-Holland) ben ik altijd aan het tekenen, schilderen en creëren. Ik maak al tien jaar kleur- en instructieboeken voor Uitgeverij MUS. De allereerste uitgave was het bekende *Het enige echte Dikke Dames kleurboek voor volwassenen*. Daarna volgden er nog veel meer boeken over kleur- en tekentechnieken. In dit *Basisboek Aquarel* neem ik je mee in de wereld van waterverf. Aan de hand van projecten laat ik je diverse technieken zien waarmee jij zelf de mooiste schilderijen met aquarelverf kunt maken. Waarschijnlijk krijg je meteen zin om de opgedane kennis toe te passen en te gaan oefenen. Door het *Basisboek Aquarel* kun je direct aan de slag met aquarelleren en je werk naar een hoger niveau tillen!

Veel succes en plezier gewenst,

Julia

P.S. Mocht het je leuk lijken om een teken- en/of schilderworkshop in mijn atelier of online te volgen, dan kan dat! Kijk voor tarieven en data op mijn website: www.juliawoning.com

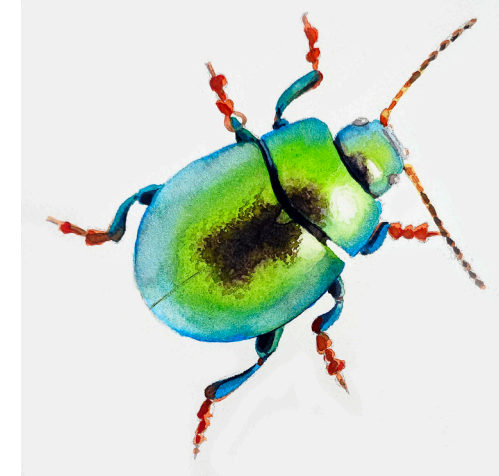
Hoofdstuk 1

DE GESCHIEDENIS VAN AQUAREL

Het woord 'aquarel' is afgeleid van het Latijnse woord voor water: *aqua*. Een aquarelschilderij is een 'gewassen' schildering op papier, gemaakt met waterverf. Dit is een transparante verf, in tegenstelling tot gouache of plakkaatverf, die dekkend zijn. Voor een aquarel wordt nagenoeg geen witte verf gebruikt. In plaats daarvan worden delen van de ondergrond uitgespaard. Het wit dat zichtbaar is, is van het papier. Aquarelleren is spelen met water en pigment. Daarmee kun je licht, kleur en sfeer vastleggen.

Aquarelverf is een oud medium. In de klassieke oudheid werd er al met een wateroplosbare dekverf gewerkt om boekrollen te illustreren. Deze verf bestond uit pigmenten vermengd met lijm. Ook in

de middeleeuwen gebruikte men deze verf, onder andere voor illustraties in bijbels. Deze verf was dekkend en daardoor anders dan de aquarelverf die wij nu kennen. Het transparante effect dat zo karakteristiek is voor de huidige aquarelverf bestond toen nog niet, omdat er nog geen geschikt papier voor was. In China, waar rond het jaar 100 na Christus het papier werd uitgevonden, werd gomverf gebruikt op rijstpapier. Die gekleurde gomverven, bestaand uit pigmenten gemengd met (Arabische) gom, werden tot dan toe gebruikt voor het beschilderen van zijde.

Toen het gebruik van papier zich in de late middeleeuwen door Europa verspreidde, werd hier eerst met de bestaande dekverf op geschilderd. Pas in de achttiende eeuw werd het aquarelleren zoals wij dat nu kennen mogelijk, dankzij de uitvinding van speciaal aquarelpapier. Dit is houtvrij papier, gemaakt van hoogwaardige grondstoffen en lommen (katoenen textielresten). Aquarelpapier heeft de juiste textuur om water en aquarelverf goed op te nemen en dankzij de katoenvezels blijft vervorming van het papier tot een minimum beperkt. Dankzij dit papier konden kunstenaars met meer water werken en zo kregen de aquarellen het gewassen uiterlijk zoals we het nu kennen. In 1770 vond William Reeves het verfnapje uit, wat er niet alleen voor

heeft gezorgd dat wij aquarelverf nu in de vorm van een geperst en gedroogd blokje kunnen gebruiken, maar ook dat aquarelleren steeds populairder werd. Vooral in Engeland was dit een geliefd medium. In de negentiende eeuw bereikte het schilderen met aquarelverf zijn hoogtepunt.

Kunstenaars gebruikten aquarelverf graag voor hun artistieke werken, maar ook voor studies buiten hun atelier. Dankzij de verfnapjes van Reeves was het eenvoudig om materiaal mee naar buiten te nemen en de natuur vast te leggen. Toen echter rond 1850 de verftube werd uitgevonden, werd het voor kunstenaars ook makkelijker om olieverf mee naar buiten te nemen. Het was ineens mogelijk om

met veel meer materialen op locatie te schilderen, waardoor de populariteit van aquarelverf afnam. Zo verdween het aquarelleren bij de meeste kunstenaars naar de achtergrond. Hoewel het nooit meer zo populair is geworden als toen, is aquarelverf nog altijd een geliefd materiaal. Het blijft prachtig om mee te schilderen en is favoriet bij veel creatievelingen.

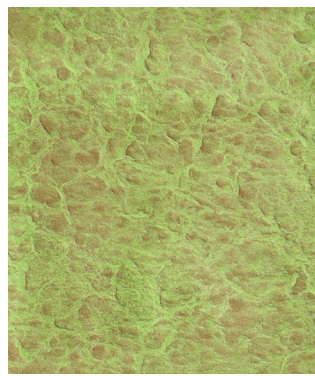
Aquarel is een enorm divers materiaal. Je kunt spelen met pigment, water en papier, maar hoe je dat precies aanpakt, kun je helemaal zelf bepalen. Of je nu een klassieke nat-in-nat aquarel maakt of juist heel realistisch schildert in veel lagen, aquarelverf is een fantastisch materiaal, waar je veel verschillende kanten mee op kunt. En die ga ik je laten zien in dit boek!

De mogelijkheden van aquarelverf zijn eindeloos.

Hoofdstuk 2

WAT IS AQUARELVERF?

Aquarelverf bestaat uit Arabische gom (een bindmiddel), water (het oplosmiddel dat de verf verdunt) en pigmenten. Tijdens het productieproces worden deze drie componenten gemengd. Vervolgens komt er lucht bij en dan gaat het geheel door een wals, waardoor de Arabische gom als het ware om de pigmenten heen gaat zitten. Dit maakt de aquarelverf mooier en evenwichtiger.

*Dit is de kleur
Serpentine
Genuine van de
aquarelverflijn
PrimaTek van
Daniel Smith.*

De pigmenten die worden gebruikt in aquarelverf worden tijdens een lang proces heel fijn gemalen. Omdat pigment de duurste component van aquarelverf is, bepaalt dit niet alleen de kwaliteit van de verf, maar ook de prijs. Als een verf meer pigment bevat, of als het pigment schaars is en dus moeilijker en duurder om te verkrijgen, wordt de verf ook duurder. Je kunt ervan uitgaan dat de professionele merken zuivere pigmenten gebruiken voor hun verf en dat de aquarelverf van goedkopere merken voor een groot deel uit vulmiddelen bestaat, waardoor hun prijzen toegankelijker zijn. Dat verschil is wel te merken bij het schilderen: hoe beter de verf, hoe mooier de pigmenten en hoe beter de vloeïing van het pigment met water is.

Ik adviseer daarom altijd om de beste kwaliteit verf te kopen die je portemonnee toelaat. Koop liever de basiskleuren van de hoogste kwaliteit dan veel kleuren van mindere kwaliteit. Gelukkig hebben de meeste merken verschillende prijsklassen in hun assortiment en is er dus altijd wel aquarelverf te vinden die bij jouw wensen en portemonnee past. Professionele merken aquareltubes en -napjes zijn onder meer Daniel Smith, Winsor & Newton en Schmincke Horadam, maar je kunt ook gerust beginnen met wat meer betaalbare merken zoals Van Gogh en Derwent Inktense.

Aquarelverf kan van zowel natuurlijke als synthetische pigmenten gemaakt worden. Natuurlijke pigmenten worden gewonnen uit planten en mineralen die in stenen voorkomen. Als je deze mineralen heel fijnmaakt om te gebruiken als pigment, zijn de kristallen niet allemaal even groot. De lichte korrels drijven langer op het water en de zwaardere korrels zakken eerder naar beneden op het papier. Hierdoor ontstaat granulatie, een soort schifting van de kleur en een structuur, juist geen effe wassing. Bij Serpentine Genuine (zie de afbeelding hiernaast) krijg je hierdoor een kleurverschil binnen één verfkleur. Als je hiermee werkt, heeft de groene kleur een extra verrassing: er ontstaat een okerkleur naast het groen. Dit maakt deze kleur zo bijzonder.

Synthetische pigmenten zijn ontwikkeld in laboratoria. Doordat deze pigmenten kunstmatig gefabriceerd worden, hebben ze altijd exact dezelfde scheikundige samenstelling en hetzelfde uiterlijk. De pigmentkorrels zijn allemaal even zwaar/licht en even groot/klein, waardoor de vloeïing van deze pigmenten zeer mooi en gelijkmatig door het water gaat. Fabrikanten ontwikkelen voortdurend nieuwe kleuren, die daarna gepatenteerd worden. De kleurserie Quinacridone is bijvoorbeeld oorspronkelijk ontwikkeld voor de auto-industrie en is vervolgens door verschillende verfmerken opgenomen in het assortiment, zo ook voor aquarelverf.

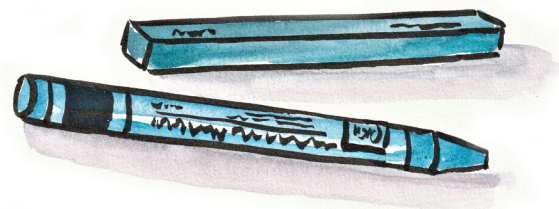
Aquarelverf is verkrijgbaar in de vorm van tubes, napjes, krijt en potloden. Vloeibare verf in tubes is direct klaar voor gebruik. Je kunt er gemakkelijk grote hoeveelheden mee aanmaken, waardoor deze verf erg geschikt is voor grote projecten. Je werkt dan met een palet, waar je je verf op mengt. Het voordeel is dat deze verf makkelijk oplost met water en je dus vlot aan de slag kunt. Het nadeel is echter dat je snel te veel verf uit de tube drukt en daardoor verf overhoudt en misschien moet weggooien wanneer je klaar bent. Een oplossing hiervoor is om eigen napjes te maken in je palet. Dat kun je doen door met je tubes je palet te vullen en de verf vervolgens te laten drogen.

TIP:

Maak met je wijsvinger of duim een klein deukje in de hoopjes aquarelverf op je palet als ze bijna droog zijn. Zo kun je de volgende keer als je gaat schilderen een druppel water op de verf laten vallen, waardoor die weer zacht wordt en klaar voor gebruik is.

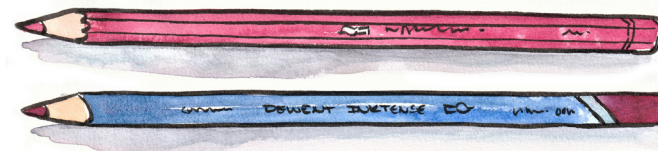
Napjes aquarelverf zijn gedroogde, samengeperste verfblokjes. Deze zitten in kleine bakjes, die op hun beurt weer in een metalen of kunststof doosje geklemd zitten, met meerdere kleuren tegelijk. Je kunt er direct mee schilderen, want vaak fungeert de binnenkant van het deksel van het doosje als palet. Heel handig! Het kost wel iets meer moeite om de verf op te lossen en aan te maken dan wanneer je direct uit een tube werkt. Maar hiervoor geldt: hoe beter de kwaliteit, hoe makkelijker de verf oplost. Ook voor deze verf kun je de druppeltip gebruiken: druppel voor je gaat beginnen op elk napje wat water, zodat de verf alvast de tijd heeft om wat zachter te worden. Zo kun je de kleuren makkelijker opnemen, wanneer je gaat beginnen met mengen.

Sommige verfmerken hebben ook krijtjes, die oplosbaar zijn met water. Je kunt hiermee mooie tekenlijnen maken en die met water laten oplossen. Dit geeft een heel ander effect dan wanneer je het met een penseel zou doen, en dat is heel leuk om eens te proberen.

TIP:

Let bij het aanschaffen van aquarelverf op de lichtechtheid. Deze geeft aan hoe goed een verf bestand is tegen licht, oftewel uv-straling. Als een verf niet lichtecht is, zal de kleur sneller verbleken, wanneer deze wordt blootgesteld aan licht. Wil je je werk op een zonnige plek ophangen? Zorg dan dat je werkt met verf die lichtecht is.

Er is ook aquarelverf in potloodvorm. De klassieke aquarelpotloden bestaan sinds 1930. Je kunt er prachtige tekeningen mee maken, die je met water kun laten vervloeien, of je gebruikt de potloden in je aquarelverfproject, bijvoorbeeld om details mee aan te brengen. Een aquarelpotlood herken je aan het kleine penseel dat erop afgebeeld staat. Over het algemeen is aquarelverf, of deze nou uit een tube, napje of potlood komt, wateroplosbaar, ook nadat de verf is opgedroogd. Dit betekent dat je je werk nog enigszins kunt corrigeren als dat nodig is, zelfs als je schilderij al droog is. Een uitzondering hierop zijn de napjes, krijtjes en potloden van Derwent Inktense – die zijn watervast na het drogen.

TIP:

Gebruik twee waterbakjes. Het ene bakje om je penseel in schoon te maken en het andere om mee te schilderen. Het kan ook zeker geen kwaad om het water tussentijds te verversen.

Een onmisbaar element van aquarel is water. Sommige professionals werken met gedestilleerd water, omdat daar bijna geen mineralen in zitten die de kleur van de verf kunnen beïnvloeden. Zelf werk ik (net als de meeste mensen) gewoon met kraanwater.

Hoofdstuk 3

ONDERGRONDEN

Papier

Elk soort aquarelpapier heeft zijn eigen kenmerkende invloed op water en verf. Tegenwoordig bestaat er zowel machinaal vervaardigd als handgeschept aquarelpapier.

De papervezels in machinaal vervaardigd papier liggen allemaal dezelfde kant op. Als je het nat maakt, heeft het water daarom de neiging om maar naar één kant af te lopen. Bij handgeschept papier liggen de vezels verschillende kanten op, waardoor het water gelijkmatiger over het papier uitvloeit. Dit papier is een stuk arbeidsintensiever om te maken en daardoor ook duurder, maar het is wel beter geschikt voor aquarelleren.

Aquarelpapier is verkrijgbaar als losse vellen, in schetsboeken of in blokken. Soms zitten de papiervellen in een blok met een spiraal aan elkaar, soms is één zijde verlijmd en soms zijn zelfs alle vier de zijden verlijmd. Het papier zit dan aan alle randen stevig vast en is al opgespannen, waardoor je gelijk aan de slag kunt met je verf en het papier niet of nauwelijks bobbelt door het water.

Er zijn drie factoren van invloed op aquarelpapier, die allemaal bepalend zijn voor het eindresultaat: papierstructuur, materiaal en gramsgewicht. Hieronder leg ik meer uit over deze termen.

Structuren

Er bestaan verschillende papierstructuren. Aquarelpapier kun je indelen in: *hot pressed*, *cold pressed* en *rough*. De meeste merken hebben al deze varianten in hun assortiment, maar de exacte structuur verschilt per merk. Elke papierfabrikant heeft zijn eigen zeeframen, waardoor elk merk een eigen signatuur heeft. Welk papier je het fijnst vindt om mee te werken, is heel persoonlijk. Ik raad je daarom aan om verschillende merken en structuren te proberen en te experimenteren met papiersoorten. Bekende merken aquarelpapier zijn: Schut, Clairefontaine, Hahnemühle, Canson, Arches, Fabriano en mijn favoriet: Baohong Masters' Watercolour Paper.

Hieronder vind je de belangrijkste eigenschappen van de verschillende papiersoorten op een rijtje:

Hot pressed (extra fijn)

- Gladde structuur, verkregen door het papier te walsen met warme stoom
- Geschikt voor gedetailleerde tekeningen en schilderijen
- De kleuren lijken feller op dit papier
- Lage absorptie, verf blijft langer nat op het papier
- Weinig kleurvloei, kleuren blijven strakker
- Lange droogtijd, je kunt je werk nog redelijk lang corrigeren op dit papier

Cold pressed (fijne tot medium textuur)

- Iets ruwere textuur, verkregen door het papier koud te walsen
- Voor allerlei stijlen geschikt
- Makkelijker om wassingen te maken, zie het voorbeeld in het project Boot (p. 78)
- Makkelijker om je pigmenten te sturen
- Granulatie van de aquarelverf komt goed tot zijn recht
- Gemiddelde absorptie, goede balans tussen controle en vloei
- Goede kleurvloei, natuurlijke overgangen
- Gemiddelde droogtijd

Rough (sterk getextureerd/grof/ruw)

- Grof papier, niet gewalst
- Effectpapier, geschikt voor expressieve, losse aquareltechnieken
- Hoge absorptie, verf trekt snel in het papier
- Sterke kleurvloei, losse en expressieve wassingen
- Korte droogtijd, corrigeren is vrijwel onmogelijk

